

skade, men de bibringer heller ikke læseren en større forståelse af emnet. Det virker, som om modellerne først og fremmest er til for at opfylde en bestemt akademisk form.

Bogen afsluttes med en bibliografi over arbejder, der er blevet til i forbindelse med centralmagtsprojektet og en ganske fyldig redegørelse for projektets forløb. Efter beskrivelsen at dømme har der været tale om et usædvanligt vellykket forløb.

Jørgen Mikkelsen

Kerstin Sundberg: *Resurser och sociala relationer. Studier av ett lokalsamhälle i förändring 1600-1800: Österhaninge och Västerhaninge socknar*. (Lund University Press, 1993), 230 s.

I denne afhandling har Kerstin Sundberg sat sig for at studere forandringer og konflikter i sammenhæng med resourceudnyttelsen over et langt tidsrum og ud fra et intensivt studie af to sogne umiddelbart syd for den fremvoksende hovedstad Stockholm. I den første halvdel af bogen gennemføres en række strukturelle analyser af lokalsamfundet, ejendomsforhold, demografisk udvikling, socio-økonomiske forandringer. På baggrund af disse analyser diskuterer hun i bogens sidste halvdel lokalbefolkningens udnyttelse af de lokale ressourcer ved siden af primært landbruget: fiskeriet og skoven. Skete der ændringer i områdets økologiske fundament, som gav anledning til konflikter? Hvilke sammenhænge eksisterede mellem udnyttelsen af skoven og fiskeriet og ændringer i de socio-økonomiske forhold?

I de enkelte afsnit gennemfører forfatteren tillige en omfattende præsentation og diskussion af den aktuelle forskningssituation. Hun trækker på flere forskellige videnskabelige traditioner.

Foruden den historiske anvender hun fra etnologien øko-typerne: skovbygd, dalbygd og strandbygd til at karakterisere undersøgelsesområdet. Fra samfundsvidenskaben anvender hun det komparative perspektiv i forbindelse med undersøgelsen af, hvad indhegning og privatisering af tidligere fællesarealer betød for konfliktniveauet i lokalsamfundet. Her sammenlignes med den engelske enclosure-bevægelse. Begreber som normer, kontrol, koncensus og legitimitet (Max Weber) bruger hun bl.a. i forbindelse med spørgsmålet om, hvilken legitimitet et fremvoksende herregårds-system fik i området. I en sådan socialhistorisk undersøgelse, hvor perspektivet anlægges som historie nedefra – den lille historie –, giver det mulighed for at tydeliggøre sociale skillelinier, samfundets magt og kontrol og den konkrete resourceudnyttelse og konflikterne herom. Vanskeligheden for forfatteren er imidlertid empirisk at dokumentere de mange og spændende synsvinkler. Dels er der sjældent bevaret skriftligt materiale fra lokalbefolkningen, dels må hun næsten udelukkende ty til statsmagtens og godsejernes skriftlige vidnedsbyrd. Det indebærer flere problemer, som forfatteren ikke særligt indgående beskæftiger sig med. For det første er der en fare for, at studiet af konflikterne i området kun bliver relevante, når de registreres i retssystemet, og dermed bliver det en ensidig fokusering på konflikter med øvrigheden. For det andet er der en risiko for, at overklassens holdninger og ideologi præger tolkningen af konflikternes karakter. For det tredje giver et studie over så langt et tidsrum problemer med f.eks. de fiskale registres sammenlignelighed fra begyndelsen af 1600-tallet til slutningen af 1700-tallet. Ligeledes er begrundelsen for udvælgelsen af de stikprøver og punktstudier, der foretages, fordi en samlet gennemgang af det om-

fattende kildemateriale naturligvis er uoverkommelig, ikke altid lige gennemskuelig og kan lede frem til en selvopfyldelse af det teoretiske sigte.

Trods disse pedantiske bemærkninger giver forfatteren en spændende og velkrevet fremstilling af konflikter og varige forandringer, som netop kan ses ved et studie af et lokalsamfund over et langt tidsperspektiv. I sognene Öster- og Västerhaninge vokser befolkningstallet, og man må forvente et øget pres på naturressourcerne og dermed flere konflikter. Det sker også, men næppe alene, hævder forfatteren, på grund af en voksende befolkning, men fordi de socioøkonomiske forhold ændredes. Det økonomisk (merkantilismen) og militært ekspansive svenske samfund efter 1600 kom adelen til gode. Kronen afhændede store dele af sit gods, og i de to sogne ændredes ejendomsstrukturen. I 1600-tallet oprettedes 16 nye herregårde i området. Selv med reduktionen i 1680, hvor kronen gennemførte en tilbageføring af adelsgoods, som tidligere havde tilhørt kronen, fik det ikke større betydning i dette område. Det hang sammen med Stockholms nærhed og væksten i embedsadelen, som besad en del af godserne i området. Ændringen i ejendomsstrukturen medførte en proletarisering af store dele af befolkningen, som allerede begyndte i slutningen af 1600-tallet og tiltog i det følgende århundrede. Husmandsbebyggelsen blev fremherskende, samtidig med at få større godsenheder blev skabt. Et systemskifte havde fundet sted. Hvilken betydning fik det for udnyttelsen af skovressourcerne?

Foruden jernmalmudvinding på en af områdets øer – Utö –, som krævede et stort træforbrug, indgik skovens ressourcer som en del af husholdningerne på gårdene. Træ blev fragtet til Stockholm og solgt der, bønder anvendte den ekstensive driftsform svedjebbruget osv.

Med systemskiftet voksede konflikterne mellem særligt godsejerne og brugerne af skovene. Ud fra en gennemgang af karakteren af retskonflikterne når forfatteren frem til følgende tolkning af årsagerne til kriminaliseringen af brugen af skovene. For det første var det et spørgsmål om økonomiske motiver og/eller disciplinering. Privatiseringen af større dele af skoven (almindingen) indebar, at herremændene ønskede, via deres inspektører, at statuere eksempler over for lokalbefolkningen, hvor grænsen for anvendelsen af ressourcerne skulle være. Konflikternes antal voksede i 1700-tallet. Indhegning og privatisering af tidligere fællesarealer svarer til den engelske enclosure-bevægelse, men i modsætning til denne forekom der ikke oprør eller »kontante« modsætninger mellem over- og underklasse. Den disciplinering og sociale kontrol, som konflikterne afspejler klasserne imellem, var overklassens middel via domstolene til at sikre en kontrolleret og reguleret anvendelse af skovressourcerne. Samtidig ser hun konflikterne som den nye elites bestræbelse på at legitimere sin magtudøvelse. Dette er nogle af Kerstin Sundbergs inspirerende konklusioner, som samtidig viser styrken ved et studie af et lokalområde.

John Pedersen

Alf O. Johansson, Susanne Lundin och Lars Olsson (red.): *Dagsverken. 13 essäer i arbetets historia* (Historiska Media, 1994). 399 s.

Denne bog bringer et udvalg på 13 artikler fra det forskningsfelt, svenskerne kalder »historisk arbejdslivsforskning«. I Sverige har denne forskningsretning fået et stort opsving i løbet af 1980'erne. Siden 1985 har man haft et nationalt netværk, og man har en komité for arbejdslivshistorisk forskning, som bl.a.